

Esszé

A XX. század Prométheuszai

GONDOLATOK A TERMÉSZETI
ÉS SZELLEMI
NEHEZSÉGEKKEL DACOLÓ
EMBERI MAGATARTÁSROL

Prométheusz egyen-
ruhában

'Az űrhajósok arról írnak, másként látják a Földet az űrből visszatérve. Az átélt élmény-sajátossága, a látottak, az új perspektíva megváltoztatja szemléletüket. Arról írnak, hogy politikusokat kellene felőlteni 160 000 kilométer távolságra, hogy lássák, a Föld mennyire egységes és oszthatatlan. Hangjukban aggodás, mint akik tudják — mert látták — bölcsöjüket kicsinyiségét, törekvésüket, átértékelik az élet dolgaiban — helyzetüknél fogva — átértékelik a bölcső elvezetésének reális lehetőségeit.

Ahogy régebben a hazatérő világjárók megváltoztatták mindig világuk arculatát, úgy jelentésközlésükben és következményeikben új helyzetet korunkban az űrutazás.

Napjaink hősei az asztronauták. Howard Muson a The New York Times Magazine-ban már egyenesen arról ír — s csak hangot ad azoknak, akik így látják —, hogy a XX. század Prométheuszai az asztronauták.

Egy ilyen Prométheusz, Michael Collins élménybeszámolóját olvastam. Szerényen elhárítja, hogy bármiféle tüzet lopott volna. Arról sem szól, hogy őt lopták volna meg, s volt űrhajósai depresszióról is csak futólag emlékezik. Vagyis írásában csupán arra vállalkozott, hogy élményeiről, gondolatairól számot adjon immár mint műreemlékezőt — lett'hyu-galmazatot űrpótló.

Adatok, riged számokat műszerek közlőinek vélünk eleget. Az űr élménybeszámolóktól nem is azt várjuk, hogy ezeket az adatokat pontosítsák, az érdekel bennünk elsősorban, hogy maga az új milyen élményt jelent az ember számára, mit érez, mit gondolt, mit lát, 'onnan fent-ről', s tanulságként lehetne-e „itt lent” róbi valami alkalmazható? Hátha épp megváltozott szemléletük szelleme jelent itt alant új tüzet, s így méltán új Prométheusok.

Tüzként hozhatják ezt is — a szellemet. Hozhatnak mást is, akár magát a poklot is. Hiszen — és első, legegyszerűbb aggályunk épen ez — katonák ezek az új Prométheusok. Katonák, akik talán — vagy nem is annyira talán, hanem minden bizonnyal — csak feladatukat teljesítik.

Nem személy szerinti jószándékukat illeti kétség. Amde olyan korban, amikor a legjelensebb tudósként nem sejtik sokszor, nem látják előre, s nem akadályozhatják meg, hogy agyuikkal, munkájuk eredményével egyaránt pusztá eszközökké váljanak, nemhogy fegyvertfogott katonává, de fegyvert kivácsoló rabszolgává a hadiipar extraprofit szerzésének kérihelhetetlen szorításában, akkor egy „szimpla” katona bármiféle küldetésétől is mi jót remélhet az alant szagot-vető napi gondjába vesző ember? Miféle lángot hozhatnak számára mündéres Prométheusok? Lehet, úgy a jobb, ha nem is tudja.

Más kérdés valóban — de nem megoldható mégsem —, miért mindig katonák a hősök? Miért van az, hogy évezredek óta az agresszió elkövetéséért jár legnagyobb erkölcsi elismerés?

Miért nem hősök inkább? — mikor lesznek az? — az ezeregy gondjuk közepette, hátukon ezeregy tereherrel, s mégis hangyaszorgalommal élő-dolgozó emberek, akik voltaképpen ugyanúgy fejlődő-zák életüket méghozzá sokkal nevesebb célért — kenyérért?

Mikor lesz hős végre a kérges kezű öregember a deli, halált osztogató páncélos vitézzel szemben?

Akut problémák ezek, s nem is platform most ahhoz, hogy elvessünk űrhajósaink bátorságát, vagy megnyírbáljuk népszerűségüket.

Mit láttak?

Mr. Collins legalább azokigköté az űrpótlók közé tartozik — tartozott —, akik sokszor, sokféle szemszögből kérdezték már önmaguktól, hogy mi'értelme van az egésznek?

Mr. Collins számol is, 25 milliárd dollár nem kis pénz — annyiba van a program — nem 'közömbös, mire megy el. Ezzel kapcsolatban végig gondolja az elhangzott por- és contra véleményeket, hogy az egész számvetésből a végén ugyanaz ke-

rekedjük ki, ami él is a köztudatban, hogy tudnivalók a játékos-kíváncsi ember kicsit drága hobbi-jára kellene okos menetség találnunk, s ezzel meg is nyugtatnánk kedélyünkét.

Mr. Collins tehát véletlenül sem úgy beszél az űrutazásról, mint mondjuk a modern haditechnika új poligonjáról. Saját űrrepülését sem jut eszébe összehasonlítani például egy berepülőpilóta' útjával. Ellenkezőleg, a béke jut eszébe, a Föld puha légysága, védtelensége. A messzi űrből nézve a Föld egy gyönyörűszép kékeszöld, fehér fátuyallal csipkézett tórény labda. Mr. Collins arra gondolt, hogy ennek ilyennek is kellene maradnia, 'kéknek és fehérnek, se kapitalistának, se kommunisának, kéknek és fehérnek, se gazdagnak, se szegénynek..."

Igy látni hát a magashól, egysegésnek, szépek, meghatóan védtelének.

Gyermekdet elképze- lések

Amit ott fent a tekintet egy pillanat látványaként a maga egyszerűségében, s nagyszerűségében megragad és felismer, az itt lent vagy másfél század óta szü-
leltek vajdúra, hogy napjainkban immár a világproblémák nyomására megfogalmazódik végre új kategóriaként — a világ globális egységének gondolata. Csakhogy a világ-globális egységének gondolati talaján megszülető új világmodell baj van ott fent is, itt lent is, s ugyanaz a baj.

Mr. Collins azt írja, többeit látott, mint megannyi ember itt a Földön. Ez igaz, ám mit sem ér a többeit látás, ha ettől látásunk, szemléletünk nem lesz különb.

Túlsgonosan sokat várnák azonban egy feladattól katonától, ha Mr. Collins szemére hányának gyermekdet elképzeléseit a se kapitalista, se kommunista, se gazdagok, se szegények világá-ról. Hiszen amikor még a világproblémák elemzésére specializált jeles tudósok a kér-déseket érintő egynémet elképzelése sem nélkülöz olykor minden naivságot.

A tények kérihelhetetlenek. A világ lakosságának 54 százaléka kitevő fejlődő országok lakói a világ nyersanyagának csak 8—10 százalékat fogyasztják el. A világ fejlődés és fejlettsége közötti szakadék továbbra is nő. Ha a jelenlegi tendenciák tovább folytatódnak, fét évszázad múlva az egy lakosra számított nemzeti jövedelem nagysága közötti különbség Latin-Amerika és a fejlett ipari országok között 5:1-ről 8:1-re nő. Dél-Azsiában a 2017-éig marad. Ez a mélyülő szakadék nukleáris világhátrahagyás veszélyét éreli.

Hűző és prognózi

Vannak tehát, sajnos, gazdagok és szegények, s ezt a potenciális világgazdasági és világpolitikai erőt figyelembe kell venni még azoknak is, akik egyébként nem szívesen emlékeznek a világ meglévő arculata kialakulásának háttérére.

Ha már vannak szegények és potenciálisan ilyen nagy veszélyt jelentenek, nosza „globális összefogással” segítsen rajtuk a világ, javasolják egyes tudósok, s számolgatják, hogy a világon rendelkezésünkre álló természeti erőforrásokat figyelembe véve, hogyan tudná az emberiség a hiányzó és szükséges jövedelemnövekedést biztosítani a fejlődő országokban. A belga Timbergen professzor számításai szerint a jövedelemnövekedésnek 600 százalékosnak (!!) kellene lennie ahhoz, hogy a föld meglévőinek gazdagok és szegények világa lenni.

Képes lesz-e a világ ilyen erőteljes nemzetközi segítségére?

Tételezzük most fel, hogy a veszély-reálisra egyáltalánmőkösere kényszeríti a megszokott világot, s tetelezzük fel azt is, hogy mert nagy szükség van rá, elő lehet teremteni a kérdéses segítségzetet. Ezek után, már csak az a kérdés, mi legyen az összegyűjtött pénz?

A fejlődő országok szegénysege ugyan- is korántsem érint minden ott élőt egyaránt. A lakosság felső 20 százaléknak nem jut több, 9—10-szántalálnál. Ilyenformán előfordulhat, hogy a világgazdag-ság megszüntetésére irányuló nemes segély-akció dúsgazdag sejketteket juttat majd újabb hatalmas összegzekhez.

Nem lehet tehát csupán külső segítség-gel megoldani a fejlődő országok problémáit. Elkerülhetetlenül szükség van belső, társadalmi átalakulásra is. A javak elosztásának, és újraelosztásának rendezését, a hatalmi viszonyoktól stb. kell radikálisan megváltoztatni ahhoz, hogy bármiféle segélyakció' hatékony lehessen, s célját elérje.

Igy válik ismét-kérges kérdéssé a világgazdag-ság.

Az emberiség jövőkének nagy kérdése — de jelenének akur problémái is — bármilyen formában, jelentkezik is, mindenkor mély társadalmi problémák. Megoldásuk így elképzelhetetlen maguknak a társadalmaknak a belső, és az egyes társadalmak egymás közötti viszonyainak átalakítása nélkül, amely átalakulás so-

rosan összefügg a két világszisztem között folyó globális küzdelem távlatival. Nemcsak illúzió ezért, de kerékkötés is a se kapitalista, se kommunista világ proklamálása.

Mindenekelőtt ezt kell világosan látnunk a XX. század Prométheuszainak. Nem elég pusztán az új világöntudat, új erkölcsi normák nélkül. A világ átalakításért folyó harc szükségszerűségének felismerése nélkül minden humánus szándék — bármilyen emberbaráti mezbe bújított is — valójában kegyetlen és embertelen, mert egyrészt a mai világ hatalmas egyenlőtlegeinek kényszerzubbonyában, hihetetlenül súlyos életkörülmények között tartaná az emberiség nagybőit felét, másrészt konzerválná a monopolkapitalizmus elembertelent, elidegenítő jelenségét — bármely jólét közepette is — az emberiség kisebbik felén.

Századvéghez súlyosbódó gondjain közepette ehhez a küzdelemhez kellene igazán Prométheusok.

HÓDI Sándor

Architektúra

A magasság nem minőség

AHOL NELKÜLDHETŐK,
OTT LE KELL MÖNDANUK
A TORONYHÁZAKRÓL

Modern építészünk legtöbbeit vitatott témája a lakásépítkezés és annak torony-házai. Fél évszázaddal ezelőtt, mikor először „gyűjtötték” össze a szorosan egymás mellé épült alacsony lakóépületeket egészenlelten udvarokkal, és egymásra rakva markáns vertikális vonalatok ajándékoztak a városképeknek — a toronyház felszabadított környékét visszaadták a természetnek és visszahívták őt azokra a tetűlekre, ahol kivágták, letarolták' vagy beépítették évszázados uralkodási területeit — új szint és minőségű vittek a lakóépítkezésbe. Beszéljünk a város-űtdők, az épületek napfényben fürödtek, köztük a szellők tisztán tartották az eddigi állót, füstös, poros levegőreget. Egy tñnt, hogy megtalálták a nagyvárosi lakásepítkezés típusát. Késsőbb ez a típus urálja a még be nem épített területeket is. Ezt teszi ma is.

Az ember már évezredekkel ezelőt a magasba kíváncsi, de nem akart statikus pontként otmaradni. A világ legmagasabb toronyháziban az ember már több mint 300 méter magasságban tanul, étezik, nézi televízióját, tölti fent napjaink leghosszabb részét, jelezve elszigetelődését. Nemskára rádböben, hogy a felhők is elérhetőek számára, ha feláll ebéd-lasztalára. Csak egy szál köti a földhöz a le-fel járó érzelmetek mechnikai szerkezet, a lift.

Míg a világban a városok lassan megállnak ebben a „kapaszokásban”, nálunk most van „teljében”. Lakosaink örömmel fogadják ezeket a vertikális vonalakat, mégha a 23. emeleti lakás kuszák kapják is mellé. Lakáshánnyal külszödnék, így kész tények elé állítjuk őket.

Csak egy szál köti az embert